

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 № 1279)

№ 6, 2010 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 35.077.92:061.1

O. L. Тарасенко,

асpirант кафедри європейської інтеграції Національної академії державного управління при Президентові України

ПРИОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті розглянута мовна політика Європейського Союзу (ЄС), як один із пріоритетних напрямів діяльності ЄС з моменту створення. Проаналізовано напрями та шляхи реалізації мовної політики ЄС. Запропоновано основні напрями удосконалення державної мовної політики України.

Ключові слова: мовна політика, мовний режим, Європейський Союз

The article deals with language policy of the European Union (EU) as one of the priorities of the EU since inception. The trends and ways to implement the language policy are analyzed. The basic directions of improving the state language policy in Ukraine are proposed.

Key words: language policy, language regime, the European Union

Вступ

Людство досягло сучасних успіхів у сфері науки, культури, техніки завдяки тому, що змогло пристосуватися до найрізноманітніших обставин, адаптуватись до нових умов, а головне - обмінюватись міжнародним набутим досвідом.

Численні етнічні, культурні, мовні відмінності європейців насамперед позначені своєрідними історичними, географічними чинниками, а також неабиякою мобільністю народного населення. Процесами глобалізації, формування міждержавних і наддержавних утворень створюється нова ситуація в галузі мовної політики. Європейський Союз у цьому зв'язку пропонує і впроваджує складну й нетипову для світу модель мовного будівництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Значний внесок у розробку мовної політики Європейського Союзу здійснили зарубіжні вчені: Б. Гаврінг, Р. Белл, І. Савикьєне та А. Сормунен. Серед українських дослідників, праці яких присвячено мовним питанням необхідно виділити В. Горбатенко, О. Калиновську, А. Корж, В. Кулика, О.Медведєва, Л. Нагорної, В. Радчука та інш.

Актуальність даного дослідження обумовлена відсутністю належного аналізу досвіду реалізації мовної політики ЄС та рекомендацій державним органам, щодо шляхів подолання мовного бар'єру українськими громадянами.

Постановка проблеми.

Не зважаючи на те, що досить тривалий час Україна тримає напрямок на євроінтеграцію, у жодному нормативно-правовому документі не зазначено пріоритетним завданням подолання мовного бар'єру. На відміну від європейських країн, рівень знання хоча б однієї офіційної мови ЄС громадянами України є досить низьким. Це стає перешкодою на шляху до залучення нашої країни до європейського комунікативного простору та загалом перешкоджає євроінтеграційним прагненням України.

Метою статті є дослідження практики реалізації мовної політики ЄС та визначення напрямів і шляхів покращення мовної ситуації в Україні.

Методи дослідження

В дослідженні використано методи наукового аналізу та синтезу, які застосовувались для визначення основних напрямів реалізації мовної політики ЄС, а також при розробленні пропозицій удосконалення державної мовної політики України.

Результати

Об'єднання європейських країн призвело до створення багатомовного середовища та необхідності визначення певних принципів і правил співіснування як окремих країн-членів, так і об'єднання загалом. Виникла необхідність в реалізації організаційних та технічних заходів, в управлінні процесом багатомовності, що дістало назву multilingualism management (управління багатомовністю), а також у створенні відповідного «EU language regime» (мовного режиму ЄС).

Історія становлення мовної політики ЄС показує еволюційність цього процесу, який здійснюється в різних напрямках багаторівневості та багатоаспектності.

На сьогоднішній день мовна проблематика є окремим пріоритетним напрямом діяльності ЄС, яка має офіційну назву «EU Language Policy» («Мовна політика ЄС»). З 2007 року створена окрема посада Комісара ЄС з мультилінгвізму, а у 2008 році - Commissions High Level Group on Multilingualism (Групу високого рівня з мультилінгвізму) [3].

Розглянемо детальніше саме поняття багатомовності.

Група високого рівня з мультилінгвізму визначає дане поняття, як співіснування різних мовних спільнот усередині однієї географічної або геополітичної зони чи політичної спільноти, а також як здатність суспільства, інститутів, груп та індивідів регулярно спілкуватися більше ніж однією мовою [3, с. 6].

Мовний режим торкається питань юридичного, політичного, культурного, функціонального та бюджетного характеру. В межах інституцій ЄС існує різний мовний режим. У науковій літературі існують наступні мовні режими ЄС, які розрізняють в залежності від застосування мов офіційних і робочих, а саме:

- монолінгвізм,
- націоналізація,
- обмежений мультилінгвізм,
- асиметричні системи,
- контрольований монолінгвізм,
- контрольований мультилінгвізм,
- повний мультилінгвізм з управлінськими корективами,
- необмежений мультилінгвізм.

Існуючий сьогодні в ЄС мовний режим став результатом здійснення певної мовної політики всередині спільноти, а також її реалізації національними урядами країн-членів. Деякі науковці поділяють мовну політику ЄС за наступними критеріями:

- в залежності від суб'єктів та об'єктів реалізації на інституційну та поза інституційну;
- в залежності від рівнів реалізації на наднаціональну, національну та регіональну.

Інституційна мовна політика регламентує використання мов всередині або між інституціями ЄС, з країнами-членами, їх громадянами та поза Європейським Союзом.

У 1958 році прийнята перша директива ЄС, Regulation № 1/58, яка визначила чотири офіційні та робочі мови ЄС: датську, французьку, німецьку та італійську [2, с. 133]. Зі зростанням кількості країн-членів ЄС, кількість офіційних та робочих мов постійно змінювалась. За процедурою, в «Акті про приєднання» всі країни-кандидати до приєднання в ЄС визначають одну мову, якою буде відбуватися спілкування з інституціями ЄС.

В інституціях ЄС обов'язковими до перекладу на всі мови ЄС (на сьогоднішній день їх 23) є законодавство та важливі документи [7]. Щодо інших документів, то існує правило, щодо перекладу лише на ті мови, яких вимагає ситуація. Наприклад, якщо рішення мас відношення до окремих індивідів або групи, то вони не перекладаються на всі мови ЄС. Також більшість інституцій ЄС визначають для себе мови комунікації для внутрішніх потреб. Наприклад, Європейська Комісія використовує англійську, французьку та німецьку мови для внутрішніх потреб. Європейський Центральний Банк – лише англійську мову.

Мовна політика Європейського Союзу реалізується у напрямках:

- політика у сфері перекладів;
- навчання висококваліфікованих перекладачів, які спеціалізуються у сфері Євросоюзу;
- в освіті для дорослих;
- вивчення іноземних мов людьми з особливими потребами;
- сприянні збільшенню різноманітності мов, що вивчаються;
- створення спеціалізованих мовних класів;
- навчання вчителів іноземних мов, які, зокрема, володіли б не однією іноземною мовою;
- розвитку європейської системи тестування та визначення рівня знань іноземної мови;
- публікації аналітичних, довідкових, статистичних, тематичних видань та досліджень, що мають на меті забезпечення та поширення інформації для процесу ухвалення рішень на національному та наднаціональному рівнях.

Важливим елементом інституційної політики є політика ЄС у сфері перекладів. До складу Єврокомісії входить Генеральний директорат з письмових перекладів та Генеральний директорат з усніх перекладів, які забезпечують, відповідно, письмові переклади документації і матеріалів інституцій ЄС, а також усні переклади на зустрічах та конференціях.

Для громадян країн ЄС створено спеціальну програму-перекладач для перекладу документів ЄС, яка включає 1 млн. слів та стала виразів з 23 мов Європейського Союзу. За допомогою цієї програми будь-який громадянин ЄС може зручно перекласти важливий для нього документ на рідною йому мовою.

Важливим напрямком мовної політики ЄС з 2005 року є навчання висококваліфікованих перекладачів, які спеціалізуються в різних напрямках діяльності Євросоюзу. На сьогоднішній день створюються стандартні «European Master's in Translation network» («Мережі європейських магістратур з перекладу»).

Ще одним напрямком мовної політики ЄС є Language Learning Policies (політика у сфері навчання іноземним мовам), яка стала окремим важливим напрямком діяльності Єврокомісії. Це зумовлене зростанням інтеграції в економічній, соціальній та культурній сферах, що вимагає якісної мовної підготовки всього населення Європейського Союзу.

Мовна політика ЄС реалізується в тому числі через програми у сфері освіти. З 1980 - початку 1990 рр. реалізовано такі програми, як:

- COMETT (Community Action Programme for Education and Training for Technology in the European Community);
- ERASMUS (European Community Action Scheme for the Mobility of University Students) – з 1987 р. у ній взяли участь понад 1,5 млн осіб;
- LINGUA - програма, спрямована на сприяння вивчення іноземних мов;
- TEMPUS - Trans-Mobility Programme for University Students;
- LEONARDO DA VINCI - програма, спрямована на стимулювання розвитку нових методів навчання. За даними 2006 р. з 2000 р. майже 300 тис. осіб з 31 країни взяли участь у цій програмі [6];

- YOUTH FOR EUROPE - Європа для молоді;
- SOCRATES – включала у себе ERASMUS та LINGUA, але мала надзвичайне значення для розширення сфері діяльності в школах, через включення програми COMENIUS у шкільну освіту.

З 2007 року більшість цих програм об'єднано у програму Lifelong Learning Programme («Навчання впродовж життя»), яка розрахована до 2013 року. Програма спрямована на підтримку тих проектів освітніх інституцій, що розвивають взаємодію, кооперацію та мобільність між освітніми та тренінговими системами усередині ЄС з метою отримання ними можливості конкурувати на світовому ринку. В цих програмах велика увага зосереджена на навчанні іноземним мовам.

У Лісабонській стратегії, яка визначила цілі ЄС включно до 2010 року, вказано важливість посилення географічної мобільності європейців та поліпшення вивчення іноземних мов. Ці цілі стали частиною програми Education and Training 2010 (Освіта та тренінги 2010), яка є компонентом Лісабонської стратегії щодо освіти.

Незважаючи на досить короткий період реалізації мовної політики ЄС, результати дослідження Євробарометра результативності її проведення, засвідчують високу ефективність результатів. За цими дослідженнями, кількість громадян ЄС, що володіють принаймні однією іноземною мовою, зросла з 47 % у 2001 р. до 56 % в 2005 році. Зросла кількість людей, які проживають в ЄС і вважають, що знання іноземних мов є корисним з 79 % у 2001 р. до 83 % в 2005 році, з них 53 % вважають знання іноземної мови надзвичайно важливим [4].

В той же час, рівень впровадження мовної політики ЄС в кожній країні Європейського Союзу є різними. У Болгарії, до прикладу, вивчення іноземних мов стало частиною реформи національної освітньої системи, прийнятої парламентом Болгарії у 2006 році. Уряд Угорщини запровадив стратегію викладання та вивчення іноземних мов World Language Programme («Програму світові мови»). В межах цієї програми передбачено:

- значне підвищення фінансування вивчення іноземних мов в школі;
- запровадження року інтенсивного вивчення іноземної мови у сфері обов'язкової освіти;
- іспит з іноземної по закінченні школи;
- збільшення на 40% навчального часу, присвяченого вивченню іноземних мов тощо.

Розбудова освітніх систем за принципом «рідна мова плюс дві іноземні» реалізується в реформах дошкільної та початкової освіти Естонії, Франції, Німеччини, Литви, Словенії та Іспанії. У школах вводять European sections («європейські секції»), відівдіуючи які учні отримують можливість вивчати більше іноземних мов та в яких особливу увагу приділено європейській співпраці.

У Німеччині, Нідерландах, Франції, Фінляндії та Австрії запроваджується сертифікат CertiLingua («СертиЛінгва»), в якому визначається мовна компетентність учня. Він доповнюватиме шкільний атестат.

Для контролю за реалізацією мовної політики ЄС вводяться «індикатор лінгвістичної компетентності», загальноєвропейське тестування дітей до 16 років на знання найпоширеніших у ЄС іноземних мов, проведення Європейських оглядів мовної компетенції [5].

Не дивлячись на досить тривалий курс України на євроінтеграцію, наша країна залишається відокремленою від Європейського Союзу мовним бар'єром. Його подолання не визначено пріоритетним державним завданням в жодному нормативно-правовому акті. На сьогоднішній день розробляється «Концепція державної мовної політики України» в якій ні в цілях, ні в пріоритетних напрямках не зазначено курс на подолання мовного бар'єру українського народу та ЄС.

Більшість громадян держави не володіють жодною з робочих або офіційних мов Спільноти, що на практиці означає відсутність можливості як для отримання інформації про ЄС, так і здатності долучитися до європейського комунікативного простору. У відповідності зі статистикою в Україні англійською мовою володіють тільки 1,4 % населення [1]. Інтернаціоналізація освіти та впровадження реформ у відповідності з Болонським процесом відбувається дуже повільно та переважно мало ефективно.

З огляду на вищезазначене, необхідним є здійснення цілої системи державних заходів, спрямованих на подолання мовного бар'єру між Євросоюзом та Україною. Впровадження державної мовної політики необхідно здійснювати шляхом розроблення та виконання загальнодержавних регіональних і спеціальних програм, підтримки громадських ініціатив, а також шляхом налагодження конструктивного діалогу між органами державної влади, місцевого самоврядування й громадськими організаціями.

Необхідно розробити та започаткувати спеціалізовані державні програми, спрямовані на підвищення комунікативної спроможності українських громадян, а також передбачити на ці цілі державне фінансування.

Державну мовну політику України слід проводити на засадах науково обґрунтованого поєднання всього перспективного, що вже витримало випробування часом, з урахуванням загальноєвропейських тенденцій і досвіду розв'язання подібних проблем іншими європейськими державами.

За прикладом країн-членів ЄС, на мою думку, необхідно оголосити вивчення іноземних мов в Україні політичним пріоритетом. Ініціювати запровадження в школах України індикатора лінгвістичної компетентності.

Для втілення в життя подібних ініціатив необхідно розробити та включити в стратегію розвитку середньої та вищої системи освіти наступні складові:

1. Вивчення іноземних мов в Україні визначити політичним пріоритетом держави.
2. Україна повинна стати привабливою країною для навчання іноземних студентів, особливо з країн ЄС.
3. Запровадити в школах України індикатора лінгвістичної компетентності.
4. Випускники вищої школи повинні користуватися попитом на українському і міжнародному ринках праці.
5. Університети та інші заклади вищої освіти повинні докладати значних зусиль щодо інтернаціоналізації освіти для того, щоб підвищувати якість своєї освіти та сприяти розумінню інших країн та міжнародних умов і стосунків. Потрібно усунути перешкоди до інтернаціоналізації як в середині держави, так і за її межами.
6. Необхідно розвивати і поліпшувати подальшу міжнародну діяльність у системі середньої та вищої освіти.
7. Сприяти більшій мобільності майбутніх педагогів та їхній участі в програмах ЄС.

Висновки:

Підсумовуючи вище сказане зазначимо, що в Європейському Союзі вже тривалий час мовні питання розглядаються крізь призму їхньої символічної функціональності й багатопредметності на політичній арені Спільноти. Першочерговою метою ЄС в сучасному світі є збереження культурної ідентичності кожної з країн-членів. ЄС з належною категоричністю докладає усіх зусиль для того, щоб уникнути нівелляції відмінностей у культурних і мовних сферах в тих державах, народів, які об'єднались – політично, економічно й культурно, з домінуючою метою зберегти мир у сучасному складному світі, передусім у Європі, створити найсприятливіші умови для прогресивного духовного багатства й матеріального достатку.

Останні дії та документи європейських інститутів щодо даної проблематики дають підстави прогнозувати, що діяльність Євросоюзу в сфері мовної політики розширюватиметься.

На відміну від країн-членів ЄС в Україні подолання мовного бар'єру не забезпечує освітня система. В жодному з прийнятих в період незалежності нормативно-правовому акті, який торкається мовної проблематики, не зазначена необхідність реалізації певних заходів, спрямованих на євроінтеграцію України та перспективу повернення України до європейського соціокультурного простору.

Перспективи подальших розробок з цієї теми.

Подальшого дослідження потребує аналіз діючих програм у мовній політиці ЄС, дослідження ефективності їх реалізації. Необхідним є вивчення досвіду країн-членів ЄС в імплементації мовних програм, а також розробка українських державних програм мовної політики, які спрямовані на подолання мовного бар'єру між Україною та ЄС.

Список використаних джерел:

1. Горбатенко В.П. Стратегія модернізації суспільства: Україна на зламі тисячоліть// В.П. Горбатенко - К.: Видавничий центр «Академія», 1999. - С.183.
2. Barbara Pozzo. Multilingualism and the harmonisation of European law // Barbara Pozzo, Valentina Jacometti. –Kluwer law International – 2006, p. 210.
3. European Commission Commission of the European Communities. FINAL REPORT. High Level Group on Multilingualism. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007 —36 р.
4. Europeans' language skills on the rise // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.euractiv.com/en/culture/europeans-language-skills-rise/article-152828>.
5. First European Survey on Foreign Languages Skills // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/policies/lang/languages_en.html.
6. Leonard Orban. La maîtrise de plusieurs langues par le plus grand nombre. // Leonard Orban. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ec.europa.eu/commission_arroso/orban/index_fr.htm.
7. L'Union Européenne et la question du multilinguisme //Eurostudia, vol.1, no. 1, juin 2005.

Стаття надійшла до редакції 15.06.2010 р.